

УДК 332.122.54:339.92

JEL Classification: O13, O19, F02, F15, D81

DOI: <http://doi.org/10.34025/2310-8185-2024-4.96.01>

Андрій Верстяк, д.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,

Оксана Верстяк, к.е.н., доцент,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Чернівецький торговельно-економічний інститут ДТЕУ,

м. Чернівці

СТАЛИЙ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНИЙ ПІСЛЯВОЄННИЙ РОЗВИТОК УКРАЇНИ: ІНСТИТУЦІОНАЛЬНИЙ ПІДХІД ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ

Анотація

Актуальність. Постановка проблеми. У статті розглядаються сучасні підходи до еколого-економічного відновлення України після війни, що є важливою складовою її соціально-економічного розвитку в умовах глобальних змін і післявоєнного відновлення. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення інституційних механізмів, які сприятимуть сталому відновленню економіки країни, зокрема в контексті інтеграції з європейськими стандартами екологічної політики та стратегії зеленого розвитку. Проблематика еколого-економічного відновлення охоплює питання формування ефективних інституційних підходів до поєднання економічного зростання з дотриманням екологічних стандартів, що має стати основою для сталого розвитку. Ключовими викликами є: необхідність адаптації до нових економічних умов після війни, забезпечення ефективного використання природних ресурсів, інтеграція екологічних стандартів в управлінські процеси та вирішення проблеми забезпечення сталого розвитку через підтримку інвестицій в зелений сектор.

Мета дослідження – аналіз та обґрунтування підходів до еколого-економічного відновлення України після війни з урахуванням інтеграції до європейських стандартів, розробка інституційних механізмів для забезпечення сталого розвитку, а також визначення управлінських стратегій, спрямованих на оптимізацію природокористування і відновлення екологічної рівноваги в країні.

Методологія. Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою загальнонаукових методів дослідження, а саме: аналізу, систематизації та узагальнення. Методологічну основу дослідження складають логічно-діалектичні методи наукового пізнання, методи системного аналізу, а також спеціальні методи, зокрема аналізу та синтезу.

Результати. У статті досліджено цілі післявоєнної економічної реконструкції, розглянуто й проаналізовано дії відродження України, включаючи інтеграцію до Європейського співтовариства, виділено особливості післявоєнної модернізації та відбудови нашої країни. **Практичне значення.** Особливу увагу приділено необхідності розбудови прозорої системи моніторингу екологічних показників і впровадження ефективного управління природними ресурсами.

Перспективи подальших досліджень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на аналіз практичної імплементації європейських екологічних стандартів в Україні, розробку механізмів стимулювання бізнесу до «зелених» інвестицій, а також оцінку соціально-економічного ефекту від реалізації стратегії сталого розвитку на національному й регіональному рівнях.

Ключові слова: сталий розвиток, післявоєнна відбудова, еколого-економічна стратегія, інтеграція, європейські стандарти.

Кількість джерел: 7; кількість рисунків: 1.

Andrii Verstiak, Doctor of Economic Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-8090-1233>

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi,

Oksana Verstiak, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor,

<https://orcid.org/0000-0002-4222-4964>

Chernivtsi Institute of Trade and Economic of SUTE, Chernivtsi

SUSTAINABLE ECOLOGICAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE AFTER THE WAR: INSTITUTIONAL APPROACH AND EUROPEAN INTEGRATION

Summary

The article examines modern approaches to the ecological and economic recovery of Ukraine after the war, which is an essential component of its socio-economic development in the context of global changes and post-war reconstruction. The relevance of the study stems from the need to establish institutional mechanisms that will promote sustainable economic recovery, particularly in the context of integration with European environmental policy standards and green development strategies.

The issue of ecological and economic recovery addresses the formation of effective institutional approaches to combining economic growth with adherence to environmental standards, which should become the foundation for sustainable development.

Key challenges include adapting to new economic conditions after the war, ensuring the efficient use of natural resources, integrating environmental standards into management processes, and addressing the challenge of ensuring sustainable development by fostering investments in the green sector.

The purpose of the article is to analyze and substantiate approaches to Ukraine's ecological and economic recovery after the war, considering integration with European standards, to develop institutional mechanisms for ensuring sustainable development, and to identify management strategies aimed at optimizing natural resource use and restoring ecological balance in the country.

Keywords: sustainable development, post-war reconstruction, ecological and economic strategy, integration, European standards.

Number of sources – 7, number of drawings – 1.

Постановка проблеми. Для України, яка знаходиться на шляху євроінтеграції і післявоєнної відбудови, забезпечення сталого еколого-економічного зростання є критично важливим завданням. Успішний перехід до більш стійкої моделі розвитку стикається із значними викликами. Основними бар'єрами залишаються обмежені можливості фінансування екологічно орієнтованих проєктів, нестача інвестицій для оновлення інфраструктури, а також недостатній рівень підтримки наукових досліджень та інновацій. Серед інших проблем виділяються нестабільність управління та обмежений доступ до сучасних технологій, які є необхідними для підвищення конкурентоспроможності країни в європейському економічному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До науковців, які займалися дослідженнями цієї теми, можна віднести, зокрема, Богдана Т., котрий вивчав інституційні бар'єри, потенціал впровадження європейських екологічних норм в українській економіці, а також стратегічне планування для забезпечення довгострокового сталого розвитку, що поєднує економічні та екологічні аспекти [1]. Вдовічен А. А. й Вдовічена О. Г. досліджували особливості інтеграції економічних систем у світове господарство на всіх його рівнях і підвищення його продуктивності шляхом забезпечення світовою спільнотою умов для мінімізації економічних, технологічних, соціальних, політичних, екологічних й інших

видів ризиків [7]. Скорик М. О. вивчав питання розвитку економіки України та її інтеграції в європейський простір [6].

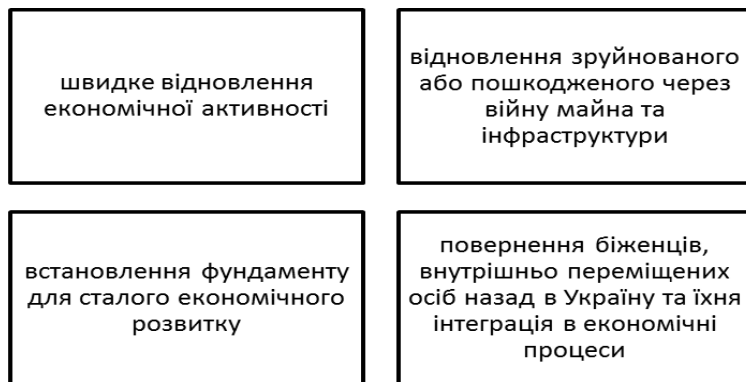
Формулювання цілей статті й аргументування актуальності поставленого завдання. Метою статті є аналіз й обґрунтування підходів до еколого-економічного відновлення України після війни з урахуванням інтеграції до європейських стандартів. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: описати цілі післявоєнної економічної реконструкції; дії відродження України, включаючи інтеграцію до Європейського співтовариства; виділити особливості післявоєнної модернізації та відбудови України до ЄС.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним з безлічі негативних наслідків повномасштабного вторгнення росії призвели до того, що Україна як країна з великим економічним потенціалом і багатими природними ресурсами стоїть перед важливим завданням — впровадженню стратегії відновлення й модернізації засад сталого еколого-економічного розвитку. Дослідження інституціональних детермінант регулювання еколого-економічного зростання України виявили значний вплив інституціональних чинників на формування й реалізацію екологічно орієнтованих стратегій. Інституції відіграють критичну роль у встановленні правил гри, створенні стимулів для сталого використання ресурсів й охорони довкілля. Дослідження інституціональних аспектів регулювання еколого-економічного зростання України дозволили виявити ті позитивні зрушення, які вже відбулися в напрямі покращення екологічної політики та сприяння сталому розвитку. Водночас було виявлено також численні виклики й недоліки в чинних інституціональних практиках.

У цьому контексті актуальності набувають розробка та впровадження стратегії відновлення сталого еколого-економічного розвитку територій України. Ця стратегія повинна базуватися на наукових дослідженнях з урахуванням кращого світового досвіду і враховувати всі аспекти сталості — від економічних і соціальних до екологічних. Важливим елементом

такої стратегії є інституціональний підхід, що передбачає створення ефективної системи норм, правил і механізмів, які сприятимуть досягненню збалансованого розвитку. У 2022 році Президент України видав Указ про створення Національної ради з відновлення України, основними завданнями якої є розроблення плану заходів щодо відновлення та розвитку України після війни. Він включатиме відновлення і розвиток різних сфер життя, як-от: транспорт, медицина, соціальна сфера, комунальні послуги, виробництво, а також інфраструктура енергетики та зв'язку. Особлива увага буде приділена військовій інфраструктурі та військово-промислового комплексу. Важливим елементом стане структурна модернізація економіки, боротьба з безробіттям, підтримка сімей з дітьми, вразливих груп населення, тих, хто став жертвою війни, а також збереження об'єктів культурної спадщини.

Післявоєнна відбудова економіки вимагає від України надійних гарантій безпеки, що унеможливляють відновлення бойових дій на її території [1]. Після виконання цієї основної умови важливими цілями післявоєнної економічної реконструкції повинні стати (рис. 1):

*Рис. 1. Цілі післявоєнної економічної реконструкції**

*Джерело: авторська розробка.

Основними джерелами фінансування модернізації після війни в Україні повинні стати репарації від країни-агресора й

допомога міжнародної спільноти, ключову роль в якій відіграватимуть Європейський Союз, уряди країн-партнерів та міжнародні організації, як-от: Світовий банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський інвестиційний банк, Європейський банк реконструкції та розвитку тощо.

Беручи до уваги заяви президента, представників уряду й Верховної Ради України, а також оцінюючи погляди міжнародних партнерів, громадські організації розробили принципи, якими слід керуватися у процесі відновлення України. Їхня основна вимога полягає в тому, щоб відродження країни не обмежувалося елементарним відновленням попереднього стану, а стало повноцінним розвитком, включаючи інтеграцію до Європейського співтовариства з урахуванням засад сталого розвитку та згідно з Європейським «зеленим» курсом [2]. Цього можна досягнути, виконавши такі дії:

1. Інтеграція політик охорони природи й боротьби з кліматичними змінами у всі сектори. Важливими завданнями післявоєнного відновлення України повинні стати пріоритети Європейського зеленого курсу.

2. Процес відновлення повинен враховувати потреби громадян України і сприяти сталому розвитку країни. Політика залучення інвестицій і фінансування для відновлення економіки повинна гармонізуватися для досягнення сталого розвитку і має спрямовуватися на зміцнення виробничих ланцюгів з високою доданою вартістю, а не на залежність від ресурсно-експортної економіки.

3. Розвиток економіки, спрямований на збереження природних ресурсів й ефективне використання енергії, є надзвичайно важливим. Очікується, що низьковуглецевий розвиток буде сприяти якісному зміцненню національної економіки відповідно до екологічних і соціальних цілей.

4. Повинна бути побудована дієва система екологічних стандартів. Стандарти моніторингу й якості мають визначати не лише обмеження впливу на довкілля, але й методи ведення спостережень, і встановлювати вимоги до якості ґрунтів,

повітря, води й загального стану довкілля.

5. Важливо дотримуватися європейських екологічних принципів планування під час відновлення України. Основою для цього є дотримання екологічних норм та законодавства, зокрема щодо стратегічної екологічної оцінки планів і програм, а також оцінки впливу на довкілля (ОВД) запланованої діяльності.

6. Значна роль місцевого самоврядування, залучення громад і громадських організацій в екологізацію є важливою у формуванні ключових документів, як-от стратегій та планів відновлення після війни.

7. Ефективне функціонування й оптимальне використання спеціалізованих / донорських фондів для післявоєнного відновлення й розвитку «зеленої» економіки є ключовим завданням.

На нашу думку, цей перелік повинен також передбачати й таке:

- інновації в енергетичних, виробничих та інших секторах мають стати визначальними в «зеленій» відбудові й модернізації, адже сприяння новим технологіям, ефективній роботі з науковими дослідженнями й партнерствам з інноваційними компаніями дозволить прискорити перехід до сталої економіки та зменшити негативний вплив на довкілля;

- діджиталізація обов'язкова, оскільки впровадження цифрових рішень та технологій в управлінні довкіллям та економікою допоможе досягти більшої ефективності й контролю над процесами. Від допомоги в прогнозуванні кліматичних змін до створення сучасних екологічних моніторингових систем — діджиталізація забезпечить «зелену» модернізацію на всіх рівнях;

- розвиток екологічної освіти й свідомого споживання. Важливим аспектом «зеленої» відбудови є формування екологічної свідомості серед громадян. Заохочення екологічно освіченого споживання й впровадження «зелених» звичок сприятимуть зміні споживчих характеристик і підтримці екологічно відповідальної поведінки.

Зупинимось детальніше на «зеленій» модернізації України. Це необхідний і важливий крок на шляху досягнення сталого розвитку й забезпечення високої якості життя майбутніх поколінь. Вона передбачає глибоку трансформацію економіки й суспільства, а також впровадження нових підходів до виробництва і споживання, використання інноваційних технологій, розробку й виконання стратегій зменшення викидів вуглецю, збереження й відновлення екосистем. Це вимагає активної участі великої кількості суб'єктів — від урядових структур до бізнесу, активістів і громадських організацій.

Однією з ключових складових «зеленої» модернізації є інтеграція політик охорони природи й боротьби зі зміною клімату у всі сфери суспільства. Це означає, що екологічні пріоритети повинні бути враховані у розробці стратегій, планів розвитку, інвестиційних програм тощо. «Зелена» модернізація вимагає узгодженості й спільної відповідальності всіх гілок влади, бізнесу та громадянського суспільства. Важливо визнати, що «зелена» модернізація — це не лише економічне завдання, а й соціокультурне. Розвиток «зеленої» економіки передбачає створення нових робочих місць у галузях відновлюваної енергетики, екологічного будівництва, ефективного використання ресурсів тощо. Крім того, це сприяє розширенню можливостей відповідального споживання та зміщенню ціннісних орієнтирів суспільства на більш сталі цінності. «Зелена» модернізація також включає розвиток екологічної освіти й підвищення свідомості громадян щодо екологічних проблем.

Підсумовуючи вищесказане, зауважимо, що «зелена» модернізація України повинна враховувати такі аспекти:

1. Системність, інтегрованість і сталість рішень на всіх рівнях, що базуватимуться на довгостроковому плануванні й забезпечать підґрунтя для майбутнього економічного зростання й збереження природних ресурсів. Збалансований підхід, де економіка, довкілля й суспільство взаємодіють відповідно до принципів сталого розвитку, є ключовим у досягненні мультисекторальних вигод.

2. Прозорість у прийнятті рішень та залучення громад і громадських організацій. Публічні закупівлі повинні бути відкритими й позбавленими корупційних ризиків, а діджиталізація публічних послуг повинна стати основою взаємодії між владою та громадськістю.

3. Використання інноваційних технологій і передових практик, а також імплементація стандартів ЄС і відповідність європейським нормам і стандартам.

4. Сталість розвитку міст і регіонів: децентралізація енергетики і розвиток децентралізованих агропродовольчих систем.

5. Декарбонізація та збереження екосистем шляхом переходу до стійких і чистих джерел енергії, а також збереження біорізноманіття.

6. Розвиток екологічної освіти та свідомого споживання, адже внесення екологічної освіти до навчальної програми шкіл і вишів, проведення інформаційних кампаній і семінарів допомагають виховати нове покоління громадян, які володіють знаннями й навичками для реалізації «зелених» ініціатив й сприяють сталому розвитку України.

Еколого-економічна модернізація України в контексті її інтеграції до ЄС набуває певної специфіки й складності, оскільки вона передбачає глибокі інституціональні трансформації в різних сферах, що насамперед пов'язано з процесом, спрямованим на досягнення відповідності європейському нормативно-правовому забезпеченню, стандартам і вимогам охорони довкілля, енергоефективності й сталого розвитку. У цьому контексті існує потреба адаптації економічних систем і господарських практик, що має забезпечити збалансований підхід до економічного зростання, екологічної відповідальності та соціального розвитку. У контексті інтеграції до ЄС важливою є адаптація відповідних систем і практик до європейських стандартів, зокрема управління відходами, використанням енергії та виробництвом. Розробка і впровадження системи моніторингу викидів парникових газів, як і відповідність стандартам щодо ведення

бізнесу відповідно до екологічних норм, є важливими кроками на цьому шляху. Крім того, залучення інвестицій в екологічні проекти й обмін інформацією щодо екологічно чистих технологій та інновацій може значно інтенсифікувати цей процес та сприяти європейській інтеграції України в контексті сталого розвитку.

Післявоєнна модернізація і відбудова України до ЄС будуть мати такі особливості:

1) у процесі модернізації виникне підвищений попит на мультидисциплінарні рішення, пов'язані з екологічно чистими матеріалами, енергоефективною інфраструктурою й технологіями, а також іншими сталими продуктами й послугами;

2) зростуть можливості міжнародного партнерства організацій і компаній, українського уряду та бізнесу задля співпраці над ініціативами сталого розвитку шляхом впровадження інноваційних технологій;

3) доступ до нових талантів і наукових досліджень, оскільки Україна має добре розвинену систему освіти та якісну наукову спільноту. Компанії могли б використовувати цей резерв талантів і досліджень для розробки нових технологій задля пом'якшення наслідків зміни клімату й адаптації до них;

4) Україна стає певною широкомасштабною платформою демонстрації інноваційних проєктів щодо пом'якшення наслідків зміни клімату та адаптації до них, що, відповідно, може сприяти розвитку ринку та інвестиціям;

5) наслідки війни в Україні створюють сприятливе середовище для бізнесу та суб'єктів задля розробки системних інновацій у боротьбі зі зміною клімату та побудови більш екологічного майбутнього.

Перелічені особливості вже сприяють розвитку міжнародного партнерства та появі різноманітних грантових програм і проєктів, зокрема Європейського інституту інновацій та технологій (EIT-HEI), незалежного органу ЄС, та об'єднують організації зі сфери бізнесу, вищої освіти й дослідницького сектору в пошуку рішень щодо актуальних

глобальних проблем і формування динамічного транскордонного партнерства. Ці об'єднання формують інноваційні спільноти, кожна з яких зосереджена на пошуку рішень для конкретного глобального виклику [3].

Висновки. Важливим кроком є розробка стратегії відновлення, яка повинна базуватись на наукових дослідженнях, світовому досвіді та принципах сталого розвитку. Це включає не лише економічне відновлення, а й інтеграцію до Європейського Союзу з урахуванням екологічних стандартів. Післявоєнна відбудова повинна включати відновлення інфраструктури, повернення біженців та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб в економіку, а також розбудову сталого економічного зростання. Ключовими джерелами фінансування будуть репарації від росії і міжнародна допомога.

Важливим елементом відновлення є інтеграція принципів Європейського зеленого курсу, що включає пріоритети екологічної політики, боротьби з кліматичними змінами та збереження природних ресурсів. Інновації в енергетичних і виробничих секторах, а також активна цифровізація, є необхідними для забезпечення ефективного управління довкіллям і економічним розвитком.

Модернізація економіки через впровадження енергоефективних та екологічних технологій, що включають розвиток відновлюваної енергетики, екологічного будівництва і сталого споживання. Сюди також входить розвиток екологічної освіти і зміна споживчих звичок громадян. Важливими кроками є відповідність європейським екологічним стандартам, залучення інвестицій в екологічні проекти, а також розвиток партнерств для підтримки «зелених» інновацій. Активне залучення місцевого самоврядування та громадянського суспільства є необхідним для реалізації стратегії відновлення та екологічних ініціатив.

Список використаних джерел:

1. Богдан Т. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (дата звернення: 01.09.2023).

2. Зелена відбудова України: Позиція громадськості. *Екодія*. URL: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsia-hromadskosti.html> (дата звернення: 01.09.2024).
3. Європейський інститут інновацій та технологій. *Європейська та Євроатлантична інтеграція*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/yevrointegraciya/ramkovi-programi-z-doslidzhen-ta-innovacij-gorizont-2020-ta-gorizont-yevropa-ta-iniciativi-yevropejskoyi-komisiyi-yevropejskij-zelenij-kurs/yevropejskij-institut-innovacij-i-tehnologij> (дата звернення: 05.10.2024).
4. ILCA. Innovation laboratories for climate actions. URL: <https://ilca-project.eu/project-outcomes/> (дата звернення: 05.10.2023).
5. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrainy-do-2030-roku.pdf> (дата звернення: 05.10.2024).
6. Skoryk M. O. Conceptual framework for sustainable development of rural areas. *Economics of Systems Development*. 2024. Vol. 6 (1). Pp. 95–99.
7. Вдовічен А. А., Вдовічена О. Г. Інноваційна спрямованість збалансованого розвитку господарської системи в умовах глобальної біоекономічної орієнтації. *Innovative development of the economy: global trends and national features*. Collective monograph. Lithuania: Publishing House «Baltija Publishing», 2018. Pp. 33-57.

References:

1. Bohdan, T. Rebuilding the economy: directions, levers, institutions. *Ekonomichna pravda [Economic Truth]*. Available at: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (Accessed 01.09.2024) (in Ukr.).
2. Green reconstruction of Ukraine: Public position. *Ekodiia [Ecoaction]*. Available at: <https://ecoaction.org.ua/zelena-vidbudova-ukrainy-pozytsia-hromadskosti.html> (Accessed 01.09.2024) (in Ukr.).
3. European Institute of Innovation and Technology. *Yevropeiska ta Yevroatlantiychna intehtratsiia [European and Euro-Atlantic Integration]*. Available at: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/yevrointegraciya/ramkovi-programi-z-doslidzhen-ta-innovacij-gorizont-2020-ta-gorizont-yevropa-ta-iniciativi-yevropejskoyi-komisiyi-yevropejskij-zelenij-kurs/yevropejskij-institut-innovacij-i-tehnologij> (Accessed 05.10.2024).
4. ILCA. Innovation laboratories for climate actions. Available at: <https://ilca-project.eu/project-outcomes/> (Accessed 05.10.2024).
5. Strategy for Sustainable Development of Ukraine by 2030 Available at: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrainy-do-2030-roku.pdf> (Accessed 05.10.2024) (in Ukr.).
6. Skoryk, M.O. (2024). Conceptual framework for sustainable development of rural areas. *Economics of Systems Development*, vol. 6 (1), pp. 95–99.
7. Vdovichen, A.A., Vdovichena, O.H. (2018). Innovative orientation of balanced development of the economic system in the context of global bioeconomic orientation. *Innovative development of the economy: global trends and national features*. Collective monograph. Publishing House «Baltija Publishing», Lithuania, pp. 33-57 (in Ukr.).